

Особливості перекладу композиційно-функціональних кліше наукового дискурсу

Дискурс як феномен є об'єктом дослідження прагмалінгвістики, психолінгвістики, лінгвостилістики; існують також структурно-лінгвістичний, лінгвокультурний та когнітивно-семантичний підходи до його вивчення. Але нашу увагу зосереджено на соціолінгвістичних студіях дискурсу, з огляду на які дискурс диференціюють на персональний та інституціональний, що розглядають мовця відповідно як особистість та як представника певної соціальної інституції.

Типологія інституційного дискурсу налічує чимало видів та постійно розширюється: політичний, дипломатичний, адміністративний, юридичний, рекламний, спортивний, сценічний, військовий, педагогічний, релігійний, містичний, медичний, діловий, масово-інформаційний, науковий тощо [1, 2, 3, 4, 5].

Опис конкретного типу дискурсу прийнято вести в термінах компонентів, до яких належать: його учасники, хронотоп, цілі, цінності, стратегії, матеріал, різновиди та жанри, прецедентні тексти, дискурсивні формули [6].

Дискурсивні формули представлені своєрідними зворотами мовлення, що є властивими спілкуванню в відповідній інституції. Такі формули з'єднують всіх представників наукової спільноти. Дискурсивні формули конкретизовані в кліше, наприклад: *З огляду на вищезазначене, ми вважаємо за доцільне рекомендувати...* Комунікативні кліше в рамках інституційного дискурсу є своєрідними ключами для розуміння всієї системи відношень в відповідній інституції.

Клішовані мовні одиниці (стереотипні слова і фрази) очолюють особливо важливе місце в арсеналі мовних засобів. Кліше визначаються за ознакою їх стійкої відтворюваності в мові [7]. Теорія Б.М. Гаспарова щодо існування в пам'яті готових комунікативних фрагментів, за допомогою яких людина пізнає світ і взаємодіє з ним стверджує, що такі фрагменти зберігаються в пам'яті після першого візуального контакту або слухового сприйняття, а потім саме вони відтворюються в мові [8].

С.Г. Тер-Мінасовою [9] висунуті основні положення нової синтагматичної теорії, в світлі якої слово як одиниця мови розчиняється в складних синтагматичних послідовностях, що вносяться до наукового тексту в готовому вигляді. Подальший розвиток вивчення синтагматичних послідовностей наукової мови отримано у всебічному дослідженні А.П. Мін'яр-Бєлоручевій [10], яка виділила два основні види складних одиниць, що функціонують в наукових історичних текстах: загальнонаукові, що відображають основні ступені наукового пізнання, і спеціально-наукові, властиві даному різновиду наукової мови.

Композиційно-функціональні класи загальнонаукових кліше формуються з синтагматичних одиниць, що структурують текст як ціле і відносяться тим самим до синтаксису тексту або «гіперсинтаксису» [11].

Переклад кліше науковці відносять до жанрово-стилістичних труднощів перекладу [12], описуючи знання і вміння застосування адекватних способів і прийомів перекладу таких словосполучень. Зазвичай, при відтворенні кліше такого типу застосовують перекладацькі трансформації:

- конкретизацію, наприклад:
My concern here is with P. – Предметом нашого дослідження виступає П.
- генералізацію, наприклад:
Our purpose here is to help scientists to prepare manuscripts. – Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб допомогти вченим у написанні наукових робіт.
- додавання слова, наприклад:
The latter is viewed herein its most general aspect. – Останнє переглянуте в цієї роботі в більш широкому сенсі.
- вилучення, наприклад:
We (shall)start/ begin/ continue/ end /finish/ close with/ by P. – Ми розпочнемо/ почнемо/ продовжимо/ закінчимо/ завершимо П.
- заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, наприклад:
Here, we viewed P. in a general aspect. – Тут ми розглядаємо П. узагальнено.

В ході практичного дослідження було з'ясовано, що при перекладі композиційно-функціональних загальнонаукових кліше найбільш вживаною є генералізація. З 367 (100%) загальнонаукових кліше майже третину (138) було перекладено за допомогою перекладацьких трансформацій, відповідно: 77 (55,8%) – генералізацією, 27 (19,5%) – вилученням, 19 (13,8%) – додаванням, 12 (8,7%) – конкретизацією, 3 (2,2%) – заміною частин мови.

Література

1. Белл Р.Т. Социолінгвістика. Цели, методы, проблемы. – М., 1980.
2. Богданов В.В. Речевое общение: прагматические и семантические аспекты. – Л., 1990.
3. Макаров М.Л. Интерпретативный анализ дискурса в малой группе. – Тверь, 1998.
4. Brown P., Fraser C. Speech as a marker of situation // Social markers in speech. – Cambridge, 1979.
5. Fishman J. The sociology of language // Advances in the sociology of language. – The Hague, 1976.
6. Карасик В.И. Характеристики педагогического дискурса // Языковая личность: аспекты лингвистики

и лингводидактики. – Волгоград, 1999. **7.** Шепітько. С.В. Загальнонаукова лексика як особливий семантико-стилістичний розряд у лексичному складі наукового тексту// Проблеми семантики слова, речення та тексту. – Вип.7. – Київ: Вид-во КНЛУ, 2001. **8.** Гаспаров Б.М. Язык, память, образ. Лингвистика языкового существования. – М.: Новое литературное обозрение, 1996. **9.** Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М.: СЛОВО/SLOVO, 2000. **10.** Миньяр-Белоручева А.П. Англо-русские обороты научной речи. Практикум для студентов, диссертантов и деловых людей. – М.: Проспект-АП, 2005. **11.** Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Языки русской культуры, 1998. **12.** Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. – Вінниця: Нова книга, 2002.